

VAPAAEHTOISUUTEEN PERUSTUVA JÄRJESTÖTOIMINTA JA SEN OIKEUDELLISET RAJAT – ESIMERKKIALANA SOSIAALI- JA TERVEYSJÄRJESTÖT

1

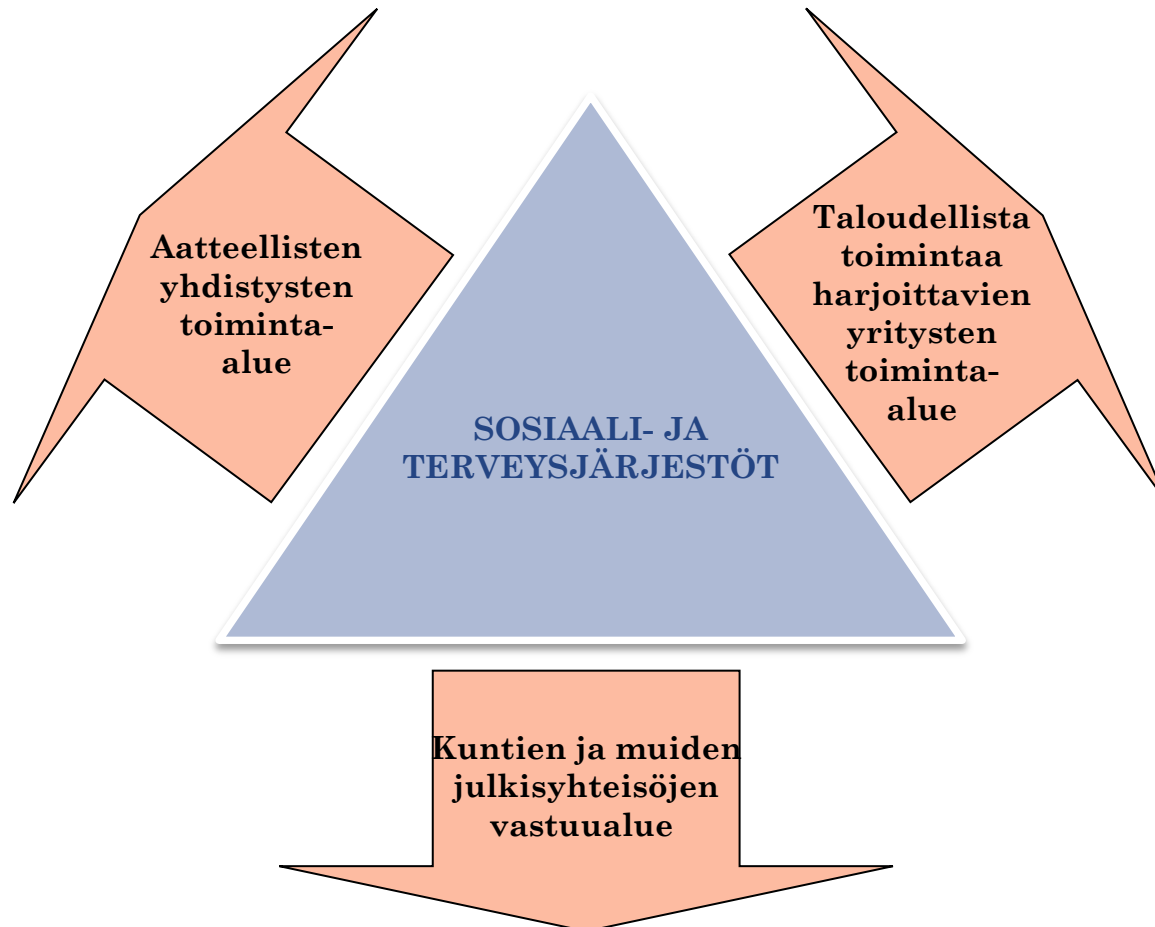
Vapaaehtoistoiminnan paikka ja rooli
palvelujärjestelmässä

OTT Esko Romppainen Design Factory
4.3.2010

REAALIMAAILMASTA

- Sosiaali- ja terveystalveluihin on syntynyt 1990-luvulta alkaen merkittävää yksityistä tarjontaa
- Kansalaisjärjestötoiminta vaatii usein yksityistä ja julkista tukea
- Julkinen rahoittaja ja sopimuksen tekijä vaatii oikeushenkilöllisyyttä
 - esim. raha-automaattitavustusta voidaan myöntää vain oikeuskelpoiselle yhteisölle ja säätiölle.
- Siten laajamittainen kansalaisten vapaaehtoinen toiminta vaatii siksi järjestäytyneet puitteet – perustettava lailla säädelty yhteisö – useimmiten yhdistys

MIKÄ ON YHDISTYKSENNE TEHTÄVÄROOLI?

VASTUU SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUISTA (PERUSTUSLAKI)

- Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.
- Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella.
- Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.
- Julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä.

PALVELUJEN JA MUIDEN ETUJEN TOTEUTUSVASTUU KUNNILLA

- Järjestämisvastuu määräytyy sosiaali- ja terveydenhuollon lakien sekä kuntalain perusteella
- Kunnat voivat
 - hoitaa toiminnan itse,
 - järjestää ne sopimuksin yhdessä muun kunnan taikka muiden kuntien kanssa,
 - olla jäsenenä kuntayhtymässä,
 - hankkia palveluja valtiolta, toiselta kunnalta, tai kuntayhtymältä taikka muulta julkiselta taikka yksityiseltä palveluntuottajalta, taikka
 - antaa palvelunkäyttäjälle palvelusetelin.
- Järjestämisvastuuta ei voida siirtää yksityiselle taholle
- Järjestö palvelun tuottajana on yksityinen palveluntuottaja

SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUN HENKILÖSTÖÄ JA TUOTTAJIA KOSKEVAT VAATIMUKSET

- Laki yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta 9.8.1996/603
 - Lakia sovelletaan yksityisiin sosiaalipalveluihin, joita palvelujen tuottaja antaa korvausta vastaan liike- tai ammattitoimintaa harjoittamalla ...
 - Toimintayksikössä tulee olla riittävät ja asianmukaiset toimitilat ja toimintavälineet sekä toiminnan edellyttämä henkilöstö. Henkilöstön on täytettävä samat kelpoisuudet kuin mitä kunnan tai kuntayhtymän sosiaalihuollon ammatilliselta henkilöstöltä vastaavissa tehtävissä vaaditaan.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812
 - Lain tarkoituksena on edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakassuhteen luottamuksellisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa
- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 17.8.1992/785
- Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 28.6.1994/559
 - terveydenhuollon ammattihenkilöllä on ammattitoiminnan edellyttämä koulutus, muu riittävä ammatillinen pätevyys ja ammattitoiminnan edellyttämät muut valmiudet
- Ym. sääntely

VOITTOA TAVOITTELEVIENTEN YRITYSTEN TOIMINTA-ALUE

- Taloudellisen toiminnan itsenäisenä perusyksikkönä pidetään yritystä. Se tuottaa hyödykkeitä (tavaroita ja palveluja) ja myy ne markkinoilla saadakseen tuloa.
- Yritys (esim. sosiaalipalveluja tuottava) kilpailuoikeudessa
 - toiminnan funktionaalinen sisältö ratkaisee – vastikkeellista tavaroiden ja palvelujen vaihdantaa
 - palvelun (esim. sosiaalinen) luonne ei ratkaise
 - ratkaisevaa ei ole se, tavoitteleeko voittoa
 - ratkaisevaa ei ole sekään, mikä taho palvelun maksaa
- Siten sisämarkkina- ja kilpailusäännöt tulevat sovellettaviksi myös yleishyödylliseen aatteelliseen yhdistyksen toimintaan, jos se on taloudellista.

JÄRJESTÖTOIMINNAN KÄYTÄNNÖN SISÄLTÖ

Vastikkeetonta kansalaisjärjestötoimintaa

- edunvalvontaa
- vapaaehtoistoiminnan organisointia
- muuta vastikkeetonta toimintaa

Kokeilu- ja kehittämistoimintaa

- kansalaisjärjestötoiminnan kehittämistä
- tuotteiden – tavaroiden ja palvelujen kehittämistä

Vastikkeellista palvelujen tuottamista

- sopimukseen perustuvaa palvelujen tuottamista (kotitalouksille tai yhteisöille)
- palvelujen tuottamista ilman sopimusta

PERUSTUSLAKI ANTAA YHDISTYMISVAPAUDEN JA VAPAUDEN PÄÄTTÄÄ TARKOITUKSESTA

- Jokaisella on yhdistymisvapaus. Yhdistymisvapauteen sisältyy oikeus ilman lupaa perustaa yhdistys, kuulua tai olla kuulumatta yhdistykseen ja osallistua yhdistyksen toimintaan.
- Yhdistysautonomiasta johtuu se, ettei mikään ulkopuolinen taho ei voi tehdä voi tehdä yhdistyksen toiminnan tarkoitusta koskevia valintoja
- Yhdistysten päätöksiä sitoo kuitenkin yhdistyslaki ja toiminnan sisällöstä ja riippuva lainsäädäntö

YHDISTYSLAKI JÄRJESTÄYTYNEEN KANSALAISTOIMINNAN ”PERUSLAKI”

- Yhdistyksen saa perustaa aatteellisen tarkoituksen yhteistä toteuttamista varten.
- Yhdistys saa harjoittaa vain sellaista elinkeinoa tai ansiotoimintaa, josta on määrätty sen säännöissä tai joka muutoin välittömästi liittyy sen tarkoituksen toteuttamiseen taikka jota on pidettävä taloudellisesti vähäarvoisena.
- Yhdistyslaki ei koske yhteisöä, jonka tarkoituksena on voiton tai muun välittömän taloudellisen edun hankkiminen siihen osalliselle taikka jonka tarkoitus tai toiminnan laatu muuten on pääasiassa taloudellinen.
- Käytännössä yhdistyslaki sallii laajamittaisenkin taloudellisen toiminnan, kunhan toiminnan tarkoitus on aatteellinen, mutta ei salli voiton tai muun taloudellisen edun hankkiminen yhdistystoimintaan osalliselle

HANKINTALAKI JA JULKISEN TUEN MÄÄRÄYKSET RATKAISEVASSA ASEMASSA

- Julkista tukea koskevat määräykset lähtökohtaisesti EY:n yksinomaisessa toimivallassa. Julkisen tuen määritelmä (EY 87(1) art.)
 - kyseessä valtion jossain muodossa myöntämä tuki,
 - tuki vääristää tai uhkaa vääristää kilpailua suosimalla jotain yritystä tai tuotannonalaa,
 - se ei sovellu yhteismarkkinoille, siltä osin kuin se vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, ja
 - että tuki on myönnetty yritykselle tai tuotannonalalle.
- De minimis -asetus (EY) n:o 1998/2006 antaa vapautuksen notifikaatiosta
- Esim. raha-automaattiavustus, konkurssisuoja ja verohelpotukset tulkitaan julkiseksi tueksi. Tuen tarkoitus ei ratkaisen, vaan sen vaikutus markkinoiden toimintaan.

JULKISIA HANKINTOJA KOSKEVAT MÄÄRÄYKSET

- Kuntia sitoo hankintalaki, joka velvoittaa kilpailuttamaan palvelut, jotka se hankkii sosiaali- ja terveystalveluja tuottavilta järjestöiltä
 - Myös järjestö on lain tarkoittama palvelujen tarjoaja,
 - sosiaali- ja terveystalveluhankinnat ovat lain soveltamisen piirissä, joten
 - kunnan on hankinnan toteutuksessa noudatettava hankintalaissa säädettäviä menettelyjä
- Perinteinen (suora) sopiminen kuntien ja järjestöjen välillä palvelujen tuottamisesta ei ole mahdollista
- Hankintalaki sisältää tarjoajien tasapuolisen kohtelun vaatimuksen
 - Tasapuolisuutta rikkoo myös valikoiva julkinen tuki, mutta samalla se saattaa olla EY:n valtioneukisääntöjen vastaista

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA KANSALAIJÄRJESTÖJEN ASEMASTA

- Kansalaisjärjestöillä ei ole lainsäädännössä samalla tavalla selkeää ”omaa” toiminta-aluetta. Kolmannen sektorin järjestöt joutuvat koko ajan hakemaan toimintansa tilaa yritysten ja julkisyhteisöjen välistä. Aatteellisuus tai yleishyödyllisyys eivät tällaiseen oikeuta.
- Aatteelliseen, muuhun kuin sisällöltään taloudellisen kansalaisjärjestötoimintaan ei sovelleta yrityksiin sovellettavaa markkinalainsäädäntöä.
 - Tällaista on järjestöjen toiminta edunvalvojana, vaikuttajana sekä vapaaehtoistoiminnan organisoijana.
 - Lähimmäisen taloudellista taikka käytännön auttamista niin yksilöiden kuin ryhmienkin toimesta ei lainsäädäntö rajoita.
- Mutta aatteellinen järjestökin voi olla myös taloudellinen toimija. Siinä tapauksessa sen on noudatettava samoja markkinoiden sääntöjä kuin yritystenkin.

- Mitkä mahdollisuudet kansalaisjärjestöllä on säilyttää aatteellisuuteen perustuva eetoksensa, jos se joutuu kovaan kilpailuun? Tai kuinka hyvin järjestön aatteellisuus ilmenee silloin, kun yhdistys toteuttaa palvelujen julkisyhteisön vastuulla olevan tehtävän.
- Voidaanko tämän päivän yhteiskuntaa rakentaa sille periaatteelle, että vapaa kansalaisjärjestötoiminta paikkaisi julkisen järjestelmän puutteet ja selvät laiminlyönnit?
- Missä on kohtaa julkisessa palvelujärjestelmässä on yksityisen järjestön tai sen jäsenen mahdollisuus toteuttaa lähimmäisen auttamista? Ovatko julkisyhteisöt ja yritykset halukkaita liittämään tällaisen osallistumisen omaan ”palvelukonseptiinsa”? Onko järjestö tai sen jäsen itse valmis siihen?

KIITOS!